

כנגד הקטרוג על הפסיכואנליזה

אורי יום, שבו נדפס ב"דבר" מאמר של א. שטיינמן, סיטרא אחרא של פסיכואנליזה" (ג' אלול), היה, כמו שאמרו לי רבים, יום ששי עליו. רבים נהנו ממנו הנאה שלימה, ואין פלא, שטיינמן הטיח במאמר זה את טענותיו כנגד הפסיכואנליזה בתום, כהריפות, בהומור, בלשון ססגונית ולפי כל כללי הויכוח וה"הגוס אָוט". ואפשר לומר, שמבחינה זו יצא שטיינמן ידי חובתו, אך נראה לי, שירי חובת בידור הענין לא יצא. אם במאמרו הקודם סים על הפסיכואנליזה השתדל להעלות את הויכוח לרמה עיונית, הרי אני מצוין בצער, כי במאמר זה השביל שטיינמן לרכו את כל הטענות והמעור, הפירכות, הפליר אות והתמיהות, שחשמיעו אירפעים ואישם אנשים, הפומרים חזיונות רוחניים ב"הרבצה". ודבר זה מוזר מאד. בעיני, אנו מכירים את שטיינמן, החותר אל השיתוף והמתי אמין להבין חזיונות אישיים, ציבוריים וספרותיים על דרך העומק. בתחום זה איתרע לוחו, אפשר שהכי עם גרם לטעות, על כל פנים דבר זה נזפו טעון בדיקה פסיכואנליטית.

אך כטרם אגש להעיר הערותי, יש צורך, כמדומה לי, במסירת מודעה קטנה, הרבה למדתי מתורת פריד ומתלמידיו הטובים, ולפי ענינת דע-תי, לא קם כמותו במאה הנוכחית מלה אמיתות בחקר נפש האדם והתרבות האנושית. אעפ"כ אין רעתי סובלת את המידה של "הסגר שיטה". זכות זו לאסקלונבות, שכל שיטה תובעת לעצמה, אינה לפי רוחו, וכמדידה שגם הפסיכואנליזה נט-לה לעצמה זכות זו להיות הפוסקת בכל. עניני החיים — הריני בין מבקרית. אני סבור, שכל אדם חייב להרכיב לפעמים על עיניו משקפיים פסיכואנליטיים, אך אם ואמר אורי מר: רק משקפיים אלה יהיו לעיניך — אז לא אשמע, אז לא אובה.

הפסיכואנליזה גילתה ערדים בחיי הנפש, שהיו סמויים מן העין, היא הנייטה לנו כמה מכשירי בדיקה ודרכי הסבר נכבדים, שעלינו להשתדל בהם; אך אין אנו מצויים לה-יות מפיח כמפי הגבורה. רשאי אדם לומר: דין הניין לי, יתהון לא הניין לי. נמצא, שאינו מונה את עצמי עם חסידיה האדוקים של השיר טח הפסיכואנליטי. ולא מן הבקר רת לפנעתי, איפוא, אלא מגישתו של שטיינמן, משינוי הטעם וההנהג, מדי-הך-ההיכחה ומרהגשתו, המרטטת בין השיטין, כי מכאן ואילך כבר נהפכה קצרת הפסיכואנליזה על פיה, ובטל סיכויה. תורה זו, שניתנה מפי נאון-עולם כזה, שהכחה גלים אדו-רים כאלה בעולם, שהכל — וגם שטיינמן — מודים בעסקתה ובער שד הכרותיה, שהקיסמה אסכולות ושי-עדין כבודה במקומה מונח, על אף ההתקפות הכבדות שהונחתו עליה ע"י כוחני דת, הכמיניפיש, אנשי-מדע ורופאים — תורה זו צריכה עיני אחר וכלי-בקורת אחרים.

שטיינמן אומר: "העולם האנושי לא היה עומד ומצפה עד שיבואו הכמי הפסיכואנליזה ויגלו לו רז זה. שיש בעולמנו הנפשי חלקים סתור-מים ונסתרים, שהם מתחת לסף הכי-רתו". האיסורה נועות מאד, עד שאין מן המידה לאמרה, שטיינמן יכול להגיד: אני, שטיינמן, לא הייתי עומד ומצפה עד שיבואו וכו' וכו'. המדבר בשם העולם, חייב להביא אי-אילו אסמכתות לדבריו. ואני טעביר לפני את כל אותם הסופרים והוגיהדעות, שגם שטיינמן לא יבר-פור בסמכותם, כגון: סטיבאן צוויג, תומאס מאן, איינשטיין, ברגסון, בלפזר לכו' וכו', שציפו לבואו וקידמוהו בכרכה נלהבת. לעומתם אני רואה את אלה, שאיני רוצה להזכירם יחד עם שמו של שטיינמן, שהבריוז על הפסיכואנליזה כעל "חיה יהודית" והעלחה על הסופר.

גאונית, אך סתומה, אינמת ובלתי פורה, לכל היותר-הניעה למעלת פת-גם. "דע את עצמך" — זהו פתגם, צו מוסרי, כעין זה המצוי בפרקי אבות, אך אין בו ספתה לפתיחת-שערים. הבלתי-מודע של פרויד הוא אבן-יסוד בתורה שלימה, הוא הני-לית שיש לה גוף ורמות הגוף, הוא נפש חיה ומכללת. ואין התורה נקראת אלא על שמו.

שטיינמן אומר: המדע הפסיכואנ-ליטי "תולך מאתנו נתחים". וכך הוא מתאר את האדם לפי תורת פריד: "עבר ללא סיכוי; יבוי ללא מוצא, כל דיבוריו ומעשיו אינם שלון; אף הלומותיו אינם שלון. הוא גופו אינו שלון. יגיד מלה — הרי פליטת פה; יעשה תנועה — והנה לו מעשה כשל; כשהרורי יתהלך. ניי-מוקי המודעים שקולים בעיניו כאין וכאפס. "אי אתה יכול להלום לא על כלל ולא על פרט, שכן מיר סותמים את טענהוך בתסביך. אתה עמוס תסביך השמרגלית או תסביך האיפכא מסתברא, תסביך הנוכחנות או תסביך הפחד". ננית לפי שעה לצריך עיון את דיוקו של הניסוח, כמו שיצא מעטו של שטיינמן, שהי פסיכואנליזה ודאי לא תסביך ידה עליו. אולם כמה ערער כאן שטייני מן אף לבנה אהת בתורת פריד? אינו ראיח הובאה כאן לסתור את הקטנה שבהנחות הפסיכואנליזה? האם הסממנים המצחיקים, ששטייני מן העניק בשפע לתיאורו? העבו-דה! אני מקבל על עצמי לתאר באר-תם הסממנים גם את גוף האדם, המלא נקבים נקבים, הלולים הלוי-לים, ואעפ"כ לא יהיה בכך משום כפירה בקיומו. או אולי הרגשת אי-הנוחיות והנזעל, ששטיינמן הרגיש למראה המנגנון הנפשי ותסביך, כמו שהועג ע"י הפסיכואנליזה, הררי מה ל, וריחו של הנשמה הסגורה והי מסוגלו", כלום הרגשה זו משנה מן העובדות אפילו כקוצו של יו"ד? חלומרים הכמת הרפואה, ריגילים לספר על תלמידים, המתעלפים בראותם בפעם הראשונה גוף אדם על כרעיו ועל קרבו, ומי מאתנו

אינו נתקף ע"י מורא ותדהמה בשמעו או בקראו, כי החילקים אורבים לנו על כל צעד ושעל. ירדת — והנה חירק; לא שטפת את הפה — והנה חירק הטיפוס; נתת שלום — והנה סכנת הודעה; התנקשת — והרי ישעת כושך להעברת מתי-גים. ואף על פי כן מעולם לא שמע-נו, שהרגשה בלתי נעימה זו, שמר-גיש האדם, צריכה לשמש סיבה לעוי-כוב להקפידה או לנינוי החוקר. אלא מושיבים את הקובל ואומרים לנו: אם איסטניס אחת, כלך לך למסצוע אחר, אל תהיה בורסקאי, היה בשם. אולם כמה דברים אמורים? אילו היתה הרגשה זו, שעוררה הפסיכור-אנליזה בשטיינמן, הרגשה כללית, לאמיתו של דבר היא פרטית בלבד. והו מין ברננות או נוקרנות, אי-דיוסקרסיה בלע"ז, עלו, למשל, עוי-שה הפסיכואנליזה רושם שונה בתכי-לית. ממלה למדתי באיזו הכמה נכר-רא האדם, מה עדינה המסכת שלי, ומה דק איטון הנפש. היא הורחני, שכל יצירה, כל מעשה שכלי ואפילו כל דיבור נכון אינם באים לעולם אלא לאחר עמל זניפו רב; שכל יופי, פיוט ואמנותי הוא בהינת אצילותו שנודככה מן היצרים הנ-סימן שגם בשעה שהאדם שוכת ממלאכתו הריחו עובד; שהחיים הנפשיים המגיעים לכלל הכרתו הם דק חלק זעיר, ואילו מדבותם טעור-נה שאיבה ודליות מסעמקי הכאר-השכי אלז וניוצא אהן עושות את האדם לבעל-עיים, לא שה נפלאות, לבעל נפש. המלה "נפש", שהיחה מלה דוסמת ועטופת מסתורין, שלא מעלמא הדין, נעשתה ממשית, רבתי אנפין ורבת לבושים. יש בה אורים ותמיים, הוישן ואפוד, ציץ וזור, עבר-עים ודגלים, תחתיים ישלישיים, אוצרות פתוהים ומגורים, כאמנתו: כדאי לו לאדם להיות ולשבור על נפש כזאת.

והנה כא שטיינמן ומציע, לנער מעלינו השפעתה של תורה זו" ולח-זור על הדיברה הישנה: "נשמה זו שניתת בי טהורה היא". כמעט שאין לי כל ספק, שכל כר-דעת יבחר

בנשמה, "הדינאמית", הרותחת ומבי-עבנת, שיש לה מצולות וחתהתים, סכנות ומארכים, ולא יבחר באמידת "מורה אני", בכל בוקר. הנטיה הנטויה כאדם ליהנות מן הרבגוני והמסועף תמיד אותו על הדיברה החלקקה הזאת.

שטיינמן דורש סמוכין בין "המ-דע הפסיכואנליטי, שהשתית את הפסיכולוגיה על העקרון הדינמי" לבין "המדיניות הדינמית, שהפכה את חיי העמים לים דמים רותח". זו-הי פשוט עלילה, ועלילה על תורה מסיימת היא גם כן עלילה. ראי-שית, אין המדיניות הדינמית אמצ-אה חדשה, רק התוראה החדשה של המלה הזאת היא פרי הדרורה האתי-רונים. גם המדיניות של רומא היתה דינאמית. ואף זו של נפוליון, ושנית, האמת מחייבת לעיון, שהראשונות שנתפסו בדרונו למדיניות דינמית היו ארצות שאינן "פסיכואנלי-טיות", איטליה ורוסיה לא טיפחו את הפסיכואנליזה. זו טופחה דוקא באמריקה, שבה ביקר פריד, אם כי בדרך כלל לא היה מפליג בנסיעות. בגרמניה נהבערה הפסיכואנליזה, והדרד הצעיר, שהונך על ברבי הדיני-מיות, אין לי כל מושג עליה. ההו-קש הזה מדיניות לדינמיות הוא בעיני בלפול-לאידס, שכן הוא נסמך על שיוז הצלצול של כלים.

שטיינמן אומר: "תחת לעודד את האדם ולהפעיל את מלצו לקום ולהי-נאל הטיל בו (פריד) נהיתות והחד-ליש את דעתו". אין מדע זה מעניק לנו שום מוזן; לא מן שמים ולא פרי האדמה". "הוא הופך את הער-לם הזה לעמק הכבא, למקום חשכים וצלמיה". סתם שטיינמן ולא פירש כבד ענת על כך סטיבאן צוויג: "אין זה מתפקידו של המדע ליישן את לבי-הילדים הנצחי של האנושות כדברי הלומות ספיוסים; תעוררת, להורות את האדם ללכת כאורה-ימי-שרים על אדמתנו הקשה. זאת עשה פריד". קשה מאד להבין על שום מה הציג את פתגמו של סוקרטס "דע את עצמך" כמפתח, ואילו אר-

תה יעוררה עצמה שנטל על הפסיכור-אנליזה פסולה בעיניו. והלא זהו תעודתה: לפתוח מחוזות הנפש הסגורים לבני האדם; לקרוע מן המאפליה הנפשיות האטומה גושים נושים ולהעלותם לספירת האור והי-דעת; להצביע על הסיבות "החוללו-ההרקות" בחיי הנפש, כדי לנטלן ולשתרר את האדם מן המצוקה הא-יומה הרובצת עליו; לרפא את האדם מן התסביכים ע"י ביטול התנאים והמסיבות שהולידום. וזאת לדעת: הפסיכואנליזה היא גם תרפיה, היינה, הכמת רפואה. ודאי זו אינה הדי-ענין להדיוטות כמונו, אך אינה הדי-לה ע"י כך להיות מה-שהיא. והנעי-מה הפסימיסטית של שטיינמן היא שלו בלבד. פריד חשב, שבסופו של דבר יתגבר השכל על היצרים האפי-לים והוא טרת להושיט לנו בקנה את דרכי ההתגברות. וכה דבריו: "גם אם הרגשנו תכופות, שהאינט-לפט האנושי כוחו הלש בהשוואה לתי היצר האנושיים, אך אינו שקט ואינו נח עד שימצא אוחן קשבת, בסופו של דבר, לאחר שהשיבו פניו ריקם פעמים אינספורות, הריחו מוצא אותה אוחן, זיחי אחת הנפ-רות, שבגללה רשאי האדם להיות אוטמימי ביחס לעתיד. וזה אינו מעט. זמית הבכורה של האינטלפט שרזיה בלו ספק בעתיד הרחוק, אך בעתיד שאינו מתוח לתהום החישני".

אם נשנה את הנעימה האופטימית הזוהירה של פריד אל הנעימה היאשנית של שטיינמן, לא נוכל לזי-כרת את שטיינמן.

שטיינמן אומר, שלפי הפסיכואנ-ליזה "כל תנועה וכל נדנוד וכל מציית אצבע-קלה יתפעלו שבסבו-גר ובתינוק הם מיורש מיו", עם כל הכבוד שאני רחש לשטיינמן, אי אפשר לי שלא לומר, שמענה זו כבר נתגלגלה ל"רחוב הסנדלרים". הוששני, ששטיינמן קרא רק את ספרי פריד הראשונים ולא את ספי-רו האחרון, שהוא גם ספר חסידים כוונתי ל"כתוור הרדש של הרצאות בפסיכואנליזה", שהוא כעין משנה-תורה. בספר זה הבחיר פריד כמה

בתורתו היפה „עמדתו של פרויד בתולדות הרוח המודרנית“, אומר תומאס מאן: „תורת פרויד היא — את ההכרה הפנימית אגו רוצים להביע — אחת מאבני הכנין החשובות ביותר לכסיסו של העתיד, לבית דירתה של אנושיות משוחררת ובת דעת“. תומאס מאן. אף הוא איננו פסיכואנליטיקן מקצועי, אלא סופר ואמן, האומר בודאי בשטיינמן: „הרי, נאה זו העולם, ונשמה שנתת בי טהורה היא“. ואף על פי כן הפסיכואנליזה היא לרעתו בנין ולא הרס; בסיס לעתיד ולא טעות העבר; בית דירה לאנושות ולא בית סוהר; משוחררת ולא כבולה; בת-דעה ולא טוטמונית ובעלת „דיכוק“. מכאן אזהרה לשטיינמן לבל ידכד בשם העולם, שלא ציפה לבואו של פרויד. ולבסוף ארשה לעצמי לשאול את שטיינמן שאלה, אם כי היא אינה בסמיכות גמורה לכאן. שטיינמן רו-צה, שהאדם יהיה אדון לעצמו ומת ריע על הפסיכואנליזה, שהפקיעה את בעלותו של האדם על עצמו. ילמדנו: והרת, אן הרתיות, שאתה מטיף לה בכתב ובעל פה, עושה אותך אדון לעצמך? והפתגמים „עפר אני כהיו קל והומר במיתתי“, „מאין באת? מטיפה סרוחה“ וכיוצא בהם למאות ואלפים — כלום כחוקים את האמונה באדם ואת בטחונו העצמי? ענין זה חשוב מאד ומן הראוי לכארו יפה יפה, באותה הבחירות שבה „ניארת“ את „השי-בותה“ של הפסיכואנליזה. אם לא — יהיה מקום לחשוד במנהג איפה ואיפה. הפסיכואנליזה, הנשענת על השכל וממליכה אותו על בסאיהכי בוד, אינה צריכה להכחיש את הברותא בדבר הפקעת אדנותו של האדם, אך הקוראים לדתיות הדשה הייכונו להגיד דברים מפורשים במיד דה שהם מספרים בכלל על אמוני תם ההרשה בציבור וזינם מסתפקים בהודאה שבלבם.

ישראל כהן

סתומות וכתובים גם את „הפאנ-ספסואליות“. לחזור עכשיו על טענה זו, הרי זה ממש כמו לצטט את שטיינמן מן „הכתובים“ של הרש"ג, כדי לעשות „ורימינהו“. פרויד טיפה את הורתו למעלה מהצי יובל שנה, ואסור לקרוא זעיר פה זעיר שם, אלא חובה היא — וחובה זו מוטלת ביחוד על המתנגד — לקרוא את תורתו לפי סדר השתלשלותה ולדעת גם את התנהות שהוכנסו בה במרו-צת הימים כיון ששטיינמן לא עשה כך, וכשל. פרויד הפקיע מומן את המונופולין מיד יצר המין. הוא גילה בצדו את יצר התרס (המות) ויצר החיים ובל המסתעף מהם. ואין כאן המקום להאריך.

כדי להשניא עלינו את הפסיכואנ-ליזה אומר שג. „תורת הלחץ היא הרוח החיה במדע הפסיכואנליטי. האדם מלא דחיקות. הוא דוחק, הוא נדחק; וכו לפני ולפנים נתון דחק. יש אומרים הדת קים ויש גורסים חיסמים; הללו מנסחים הד-חיים והללו טובעים העתקים“. למקרא הדברים האלה אתה עומד נדהם: את מי תוקף שטיינמן? את הפסיכואנליטיקים העכרים? אם כן, צדיק הוא לומר במפורש. אך אם התקפתו מכוננת כלפי פרויד — מהו סה?

פרויד נטל את המלה הנרמנית VERORANGUNG והוסיף לה לצורך תשמישו האנליטי משמעות חדשה. מה פנם אפשר למצוא בכך? אולם אנחנו העברים, — ולא העב-רים בלבד. — ברצוננו לתרגם את כל המונחים האלה ללשונונו, מתלבי-טים מאד, ומטבע לשוני שנראה לנו מתאים היום אינו נראה לנו סחר, וכך נערמו כמה מונחים עב-רים למושג אחד. מה ענין פרויד לכאן, ששפתו צלולה כפלג זך? הן בדרך זו אפשר להמאים עלינו גם את הקונסטיטוציה, שלידתה ב„חוש-מח“. מצטער אני לומר, שאין בכך מלישר החגיון.